

POVIJEST HRVATSKOGA JEZIKA U ŠEST KNJIGA

(*Povijest hrvatskoga jezika od srednjega vijeka do 21. stoljeća*, 6 knjiga,
gl. urednik Ante Bičanić, CROATICA, Zagreb 2009-2019)

Znanstveno-istraživački projekt *Povijest hrvatskoga jezika od srednjega vijeka do 21. stoljeća* rezultirao je objavljivanjem 4000 stranica u šest knjiga u kojima se tematiziraju vanjska i unutarnja jezična povijest, sustavno se i minuciozno opisuje razvoj hrvatskoga jezika. Voditelj je projekta knjiga R. Katičić, a inicijator je projekta i glavni urednik A. Bičanić. Upravo je tomu projektu dodijeljena Nagrada Grada Zagreba za 2021. godinu.

Projekt je započeo 2007, a knjige su u izdanju Društva za promicanje hrvatske kulture i znanosti *CROATICA* objavljivane od 2009. do 2019. Surađivala su 43 znanstve-

nika i stručnjaka sa sedam sveučilišta, sa šest hrvatskih (Sveučilište u Zagrebu, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Splitu, Sveučilište u Zadru, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli) i s jednoga izvan Hrvatske (Sveučilište u Mostaru), te s dvaju instituta (Staroslavenskoga instituta i Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje).

Prvu knjigu, knjigu o hrvatskome jeziku u srednjemu vijeku, 2009. uređuje S. Damjanović. U tome izdanju J. Bratulić, S. Damjanović, A. Frančić, B. Kuzmić, J. Lisac, R. Matasović, M. Mihaljević i M. Žagar donose priloge o hrvat-

skome jeziku, hrvatskim pismima i hrvatskoj književnosti te identitetu Hrvata, o razvoju hrvatskoga jezika i njegovu praslavenskome podrijetlu te o hrvatskim narječjima u srednjemu vijeku. U posebnim se poglavljima tematiziraju i hrvatski crkvenoslavenski jezik, staroslavenski i starohrvatski jezik u srednjovjekovnim tekstovima te jezik hrvatskih srednjovjekovnih pravnih spomenika. Usto se u prvoj knjizi Povijesti progovara i o onomastičkim svjedočenjima, a nakraju izdanja pripremljena je svojevrsna antologija hrvatskih srednjovjekovnih djela s transliteracijom, katkada i prijevodom na suvremeni hrvatski jezik. Tako prva knjiga predstavlja pregled unutarnje i vanjske povijesti hrvatskoga jezika u srednjemu vijeku, pisanoga i narodnoga. Radi se o prvome sustavnome pregledu razvoja hrvatskoga jezika u tome razdoblju; ta teza vrijedi i za svaku sljedeću knjigu koja razmatra hrvatski jezik u određenome vremenskome okviru. Urednička koncepcija zacrtana u prvoj knjizi primjetna je u najvećoj mjeri i u ostalim knjigama. Tako će se uz tekstove uz koje je to potrebno nalaziti i transliteracija i(li) transkripcija te tumačenje manje poznatih riječi, a nakraju knjige prilagat će se sažetak na engleskome jeziku, kazala djela, imena i autora te životopisi autora priloga.

U drugoj se knjizi sustavno pristupa povijesti hrvatskoga jezika u 16. stoljeću. Knjigu 2011. uređuju R. Katičić i J. Lisac, a autori su priloga J. Bratulić, S. Damjanović, A. Frančić, R. Katičić, A. Kapetanović, B. Kuzmić, J. Lisac, R. Matasović, M. Samardžija, D. Stolac i S. Vulić. Posebna pozornost dana je hrvatskim narječjima i četirima hrvatskim književnim jezicima: čakavskome, štokavskome, kajkavskome i tronarječnome tipu književnoga jezika. U pojedinačnim poglavljima obrađuju se i jezik hrvatskih glagoljčnih tekstova, jezik pravnih tekstova, hrvatska imena u 16. stoljeću, hrvatski leksik i leksikografija. Usto se uvodno i zaključno hrvatski jezik 16. stoljeća razmatra u širem kontekstu novovjekovlja te u odnosu na druge europske jezike u promatranome razdoblju. U zadnjemu poglavljju i druge knjige Povijesti priređena je antologija djela (ovoga puta) iz 16. stoljeća u kojoj se, što je bio slučaj i u prvoj knjizi, donose fotografije ili faksimili tekstova te osnovne informacije o djelima s transliteracijom. Uz tekstove se nalazi i popis manje poznatih riječi.

Hrvatski jezik u 17. i 18. stoljeću prikazan je u trećoj knjizi koju 2013. uređuju R. Katičić i J. Lisac. Uz i u prethodnoj knjizi prisutna poglavlja o hrvatskim narječjima te književnim jezicima, leksiku i leksikografiji te širem europskome

jezičnome kontekstu u ovoj se knjizi u okviru 17. i 18. stoljeća analiziraju i hrvatska pisma i pravopisi, hrvatske gramatike te jezik hrvatskih poslovnih tekstova. Za ovo je izdanje prema istim načelima također pripremljena antologija djela koja su nastala u 17. i 18. stoljeću. Autori su priloga u trećoj knjizi Povijesti J. Bratulić, L. Farkaš Brekalo, A. Frančić, S. Ham, S. Holjevac, R. Katičić, J. Lisac, R. Matasović, M. Samardžija, D. Stolac, B. Štebih Golub, I. Vigato, S. Vulić i M. Žagar.

Četvrta knjiga (2015) objedinjuje autorske priloge L. Badurina, J. Bratulića, Ž. Brlobaš, A. Frančić, S. Holjevac, M. Horvat, L. Hudeček, G. Laco, J. Lisca, R. Katičića, M. Mihaljević, L. Pliško, I. Pranjkovića, V. Rezo, V. Rišner, M. Samardžije, D. Sesar, D. Stolac, B. Štebih Golub i S. Vulić. Urednici su četvrte knjige, knjige o hrvatskome jeziku u 19. stoljeću, J. Lisac, I. Pranjković i M. Samardžija. Osim prikaza hrvatskoga jezika od početka 19. stoljeća do narodnoga preporoda i od preporoda do kraja stoljeća te pozicioniranja hrvatskoga jezika u europskome kontekstu u knjizi se posebno analiziraju filološke škole i standardizacijski procesi, kajkavski književni jezik te hrvatska narječja i dijalektološka istraživanja u 19. stoljeću. Posebna poglavlja posvećena su jeziku književnih djela, jeziku novina i časopisa, hrvatskih znanstvenih tekstova

te tekstovima koji pripadaju administrativno-poslovnome kontekstu. Usto se analiziraju slovopis i pravopis te se daje pregled devetnaestostoljetnih gramatika. U četvrtoj su knjizi obrađeni i hrvatski leksik i leksikografija, hrvatska imena u 19. stoljeću te se načelno progovara o hrvatskoj filologiji i filološkim istraživanjima u tome razdoblju. Antologija djela koja predstavlja iznimno vrijedan dio svakoga izdanja priređena je i za 19. stoljeće.

Hrvatski jezik u 20. stoljeću obrađen je u dvjema knjiga, petoj i šestoj. Peta knjiga objavljena je 2018, šesta 2019. Obje knjige uređuju I. Pranjković i M. Samardžija. Peta knjiga dijelom nasljeđuje koncepciju kakva je primjetna u prethodnoj knjizi. Prijelomnom točkom u razdoblju koje obrađuju prilozi u petoj knjizi smatra se 1945, stoga se jezik u posebnim poglavljima analizira do 1945. i od te godine do kraja stoljeća. Autorski prilozi rasvijetljuju i pitanje gramatičke norme i pravopisne norme uz pregled objavljenih gramatika i pravopisa. Što je bio slučaj i u četvrtoj knjizi, obrađuju se jezik hrvatske književnosti, jezik novina i časopisa, znanstvenih i administrativno-poslovnih tekstova. Pozornost je pridana i jezičnome kultiviranju hrvatskoga jezika i jezičnome savjetništvu, narječjima, dijalektima i govorima, supstandardnim varijetetima hrvatskoga jezika

te polemikama o hrvatskome jeziku i jezikoslovnim temama. Znanstvenici su koji progovaraju o navedenim temama L. Badurina, B. Baraban, Ž. Brlobaš, M. Horvat, L. Hudeček, G. Laco, J. Lisca, M. Mihaljević, J. Mlikota, N. Palašić, D. Pasini, I. Pranjковиć, V. Rezo, V. Rišner, M. Samardžija, S. Vranić, S. Vulić, M. Znika i S. Zubčić. U ovome izdanju izostaje antologija djela, ali je ona u ponešto izmijenjenoj koncepciji za 20. stoljeće priređena u sljedećoj knjizi.

U šestoj knjizi svojim radovima doprinose A. Bičanić, J. Bratulić, Ž. Brlobaš, A. Frančić, L. Hudeček, Lj. Josić, R. Katičić, K. Krešić, K. Lewis, J. Lisac, R. Matašević, K. Mićanović, M. Mihaljević, J. Nemeth-Jajić, B. Petrović, L. Pliško, M. Samardžija, D. Stolac, S. Vulić i M. Znika. Autorski se prilozi bave jednojezičnim, dvojezičnim i višejezičnim rječnicima, terminološkim rječnicima, leksikonima, enciklopedijama, leksikografskim opisima hrvatskih govora, dijalekata i narječja te udžbenicima hrvatskoga jezika. Razmatraju se i hrvatska imena u 20. stoljeću, standardološka, dijalektološka i stilistička istraživanja te hrvatski jezik u Bosni i Hercegovini, u staroj i novoj dijaspori te u širemu europskome kontekstu. Antologije od prve do četvrte knjige Povijesti bile su izbor najvažnijih djela iz pojedinoga razdoblja o kojima u

većoj ili manjoj mjeri postoji konsenzus. Antologija djela 20. stoljeća predstavlja tekstove koji pripadaju različitim funkcionalnim stilovima, a njima se željelo pokazati razvoj hrvatskoga standardnoga jezika od početka do kraja 20. stoljeća.

Iz prethodnoga lapidarnoga prikaza sadržaja šest knjiga Povijesti razvidna je kapitalnost i projekta i rezultata projekta u svakome smislu, naročito s obzirom na opseg i s obzirom na relevantnost. Osim toga što su u knjigama objedinjeni prilozi vrsnih jezikoslovaca, najvećih stručnjaka kada su u pitanju različita područja nacionalne filologije, sva izdanja proizišla iz Projekta donose i preslike ili fotografije izvornih dokumenata, povijesne i lingvističke karte te druge raskošne likovne priloge. Tako ukratko prikazanih šest knjiga predstavlja prvu sustavnu, cjelovitu obradu povijesti hrvatskoga jezika. U tome je smislu riječ o izdanjima koja nadilaze okvire nacionalne filologije, pa i jezikoslovlja kao znanstvene discipline: povijest jezika, posebice kada joj se pristupa onako kako se to čini u spomenutim izdanjima, potvrđuje se kao važna sastavnica (ovdje hrvatskoga) identiteta u cjelini, tj. (hrvatske) kulture. Stoga se može zaključiti da će Povijest hrvatskoga jezika čitati učenici, studenti, znanstvenici, domaći i strani slavisti, jezikoslovci, ali zasigurno i šira akademska zajednica i zainte-

resirana javnost. Nakraju valja istaknuti da se recenzenti svih izdanja slažu kako je riječ o projektu, djelima bez presedana u hrvatskoj filo-

logiji. S tom se tezom nedvojbeno mora složiti svatko kome Povijest ili koja od šest knjiga dođe u ruke.

Igor Marko Gligorić